# Prigoana monahismul românesc în timpul regimului comunist – o încercare de recontextualizare

Pr. Drd. Ioan ŞARPE*

**Rezumat:**
Ţinând cont de un mai larg context politic şi cultural, putem înţelege mai uşor geneza Decretului 410/1959 şi putem aprecia la justa valoare măsurile luate de patriarhul Justinian pentru dezvoltarea, respectiv salvarea monahismului de încorsetările create de regimul comunist. În acest sens, este realizat un sumar arc peste timp din care se poate observa existenţa unui curent antimonahal care rezidă latent în civilizaţia creştină, fie pentru că îl consideră anacronic şi o formă deviantă de vieţuire creştină care acaparează resursele umane şi economice în detrimentul statului, fie pentru că îi conştientizează forţa de a-i opune rezistenţă şi de a zădărnici desfăşurarea curentelor de „reînnoire" doctrinară şi culturală.

**Cuvinte-cheie:**
Biserica Ortodoxă Română, monahism, Patriarhul Justinian Marina, Decretul 410/1959

**Introducere**

Monahismul a reprezentat încă de la instituire o formă aparte de dedicare a vieţii lui Dumnezeu şi de împlinire a preceptelor evanghelice, o înregimentare pe un parcurs ce se anunţă de la bun început presărat de dificultăţi. De aceea se poate spune că monahismul „e o nouă ipostază a Mântuitorului Hristos în lume; ori, pentru a putea ajunge la această stare serafică, se cuvine ca cei ce îmbracă haina

* Pr. Ioan Şarpe, doctorand al Facultăţii de Teologie Ortodoxă *Andrei Şaguna* din cadrul Universităţii *Lucian Blaga* din Sibiu. Email: ioansarpe@yahoo.com

*RT* 98 (2016), nr. 1, p. 159-178

monahală să fie crescuţi şi formaţi în acest scop"[1]. În ciuda vicisitudinilor timpului, creşterea şi formarea călugărilor a rămas o prioritate a Bisericii, în vreme ce puterea seculară a contestat acest tip de vieţuire, catalogându-l ca o metodă de sustragere de la îndatoririle civice.

Un exemplu celebru îl reprezintă măsurile luate de împăraţii iconoclaştii, în special de Constantin al V-lea, împotriva monahismului – perceput drept principalul susţinător al icoanelor –, care luase o mare dezvoltare şi, totodată, poseda întinse domenii funciare, bucurându-se şi de imunităţi fiscale, ceea ce aducea prejudicii tezaurului statului, armatei prin lipsa de luptători şi chiar agriculturii şi altor activităţi economice, prin numărul insuficient de terenuri, lucrători şi, respectiv, funcţionari. În consecinţă, a fost interzis celibatul, călugării au fost izgoniţi din mănăstiri, iar acestea transformate în hanuri, cazărmi sau grajduri[2].

Prin profunda sa ancorare în tradiţia multiseculară a Sfintei Tradiţii şi prin prezervarea unui duh autentic al marilor Părinţi ai Bisericii, instituţia monahală a reprezentat o opreliște în desfăşurarea curentelor de „reînnoire" doctrinară şi culturală, devenind automat ţinta represaliilor, ceea ce a adus, nu de puţine ori, monahismul în pragul extincţiei. Aşa s-a petrecut la jumătatea secolului al XVIII-lea în Transilvania, după ce rezistenţa călugărilor la uniaţie s-a dovedit suficientă pentru a periclita „Unirea cu Roma", sau în Rusia după Revoluţia bolşevică.

Bunăstarea materială de care se bucurase monahismul în secolele XVI-XVIII au dus în paralel la o decădere spirituală, care a postulat necesitatea unor mişcări de renaştere spirituală, cum a fost paisianismul. În acelaşi timp abuzurile, imoralitatea şi neregulile înregistrate în mănăstiri au servit drept pretext pentru intervenţia statului. Un exemplu relevant găsim în România interbelică când, la 11 martie 1938, a fost emis Decretul-lege nr. 1168, care, pentru a legitima dreptul de amestec în administrarea averilor aşezămintelor călugăreşti, evidenţia că „mănăstirile, cu mici excepţii, nu sunt focare de moralitate şi cultură, iar ceea ce s-a spus despre aportul lor în cultura şi civilizaţia română în trecut, păşeşte uneori în domeniul mitului, astfel că starea de azi a mănăstirilor nu trebuie comparată cu cea din trecut, ci cu cea care trebuie să fie, conform menirii lor şi spre a justifica existenţa în organismul Statului; actele imorale ale unor mănăstiri sunt patronate chiar de unii stareţi, cu rangul de arhiereu"[3].

---

[1] Pr. Lect. Augustin Faur, „Monahismul românesc şi reorganizarea lui", în *ST*, nr. 3-6/1950, p. 304.

[2] Gabriel Alexe, „Cauzele iconoclasmului bizantin", http://ortodoxie.3x.ro/diverse/Carti/Apologetica_ortodoxa/Iconoclasm.htm. Pentru complexitatea fenomenului iconoclast a se vedea Pr. Prof. Nicolae Chifăr, *Iconologie şi iconoclasm*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2010; Teodor Studitul, *„Iisus Hristos — prototip al icoanei Sale". Tratate contra iconomahilor*, traducere si studiu introductiv: diac. Ioan I. Ica jr, Ed. Deisis, Alba Iulia, 1994

[3] Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă sub regimul comunist*, vol. I, INST, Bucureşti, 2001, p. 42.

Ideea nu era nouă şi nici nu apăruse subit în preocupările autorităţilor, ci era animată de un curent antimonahal conturat pe fondul Revoluţiei de la 1848, odată cu importarea mai multor „ideologii" cu caracter revoluţionar, aşa cum reiese din lucrarea prinţesei Elena Ghika (Dora d'Istria)[4]. Aceasta critica monahismul în numele unui creştinism militant, care este considerat ca un potenţial principiu activ, de dezvoltare a societăţii, relevând o anumită concepţie ce domina elitele româneşti ale vremii, „care, fără a elabora discursuri sistematice, manifestă o atitudine destul de reticentă la adresa monahismului, fie că sunt indiferente din punct de vedere religios, fie că atribuie un anumit rol creştinismului, de natură politică sau spirituală. În orice caz, atitudinea generală este că monahismul operează o deviaţie în viaţa oamenilor, care nu este nici naturală, nici nu este, după cum crede Dora d'Istria, în adevăratul spirit al creştinismului"[5].

Aceste teme au fost preluate ulterior de comuniştii care s-au prezentat drept susţinători „ai «înnoirii» Bisericii, folosindu-se de «purificarea» acesteia pentru a o submina şi, treptat, a o distruge"[6].

După instaurarea guvernului Petru Groza la 6 martie 1945 şi după alegerile parlamentare falsificate din 19 noiembrie 1946[7], atitudinea autorităţilor politice faţă de stat devine tot mai tranşantă, lăsându-se la o parte acea bunăvoinţă, manifestată până la alegeri. Ingerinţele statului au devenit tot mai frecvente, culminând cu alegerea mitropolitului Justinian Marina al Moldovei ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române la 24 mai 1948[8].

În mod paradoxal, persoana menită să transforme Biserică într-o instituţie ştearsă şi aservită statului a purces la întărirea ei printr-un program de revigorare a vieţii monahale, care, în ciuda încorsetărilor pricinuite de prevederile guvernului, a reuşit să cunoască o perioadă de înflorire.

---

[4] Dora D'Istria, *La vie monastique dans l'Église orientale*, Joël Cherbuliez, Genève, 1858

[5] George Enache, „The Monastic Issue in Modern Romania between the Liberal Indifferentism and the Communist Denial", în *ST*, nr. 4/2013, p. 51.

[6] George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Monahismul ortodox şi puterea comunistă în România anilor '50*, Ed. Partener, 2009, p. 15.

[7] Pentru mai multe detalii a se vedea: Cristina Păiușan, Narcis Dorin Ion, Mihai Retegan, *Regimul comunist din Romania. O cronologie politica (1945-1989)*, Editura Tritonic, București, 2002.

[8] Pentru mai multe detalii a se vedea: George Stan, *Părintele Patriarh Justinian Marina, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2005; Acad. Florin Constantiniu, „Alegerea de patriarh (1948) văzută de la Moscova", https://istorieevanghelica.ro/2017/01/01/alegerea-de-patriarh-1948-vazuta-de-la-moscova/ (2.03.2017); Diac. Gheorghe I. Moisescu, „Alegerea, înmânarea cârjei şi instalarea Înalt Prea Sfinţitului Justinian în scaunul de Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungrovlahiei şi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române", în *BOR*, nr. 3-4/1948, p. 213-224. Gala Galaction, *Jurnal 1947-1952*, Ed. Vestala, Bucureşti, 2007; George Enache, Adrian N. Petcu, *Patriarhul Justinian si Biserica Ortodoxa Romana in anii 1948-1964*, Ed. Partener, Galați, 2009.

Pornind de la principiul ascetic al îmbinării muncii cu rugăciunea pentru a contracara atacurile akediei, şi sintetizat în acel „ora et labora", Patriarhul Justinian afirma încă din discursul de întronizare că mănăstirile trebuie să ajungă centre de iradiere spirituală şi de muncă[9].

În acest sens patriarhul Justinian a conştientizat că trebuie să ofere un cadru legal prin care să adapteze întreaga legislaţie bisericească la noile realităţi politice din România postbelică, „ţinându-se însă seamă de tradiţiile Bisericii noastre. Cu privirea îndreptată spre progres, spre care s-au deschis larg porţile întregii noastre vieţi, şi rezemat pe toate acele elemente ale tradiţiei care nu constituie o piedică în calea progresului, ci mai degrabă o bază de plecare pentru noi acţiuni pe linia mergerii înainte, I.P.S. a procedat, în 1948, la alcătuirea noii Legi de organizare bisericească sub formă de Statut, în care au fost păstrate şi adâncite vechile principii ale sobornicităţii, ale constituţionalismului bisericesc, ca şi acela al canonicităţii, dându-li-se o expresie nouă şi adecvată şi o aplicare mult mai largă"[10].

Pe acest ton elogios cu care Părintele Profesor Liviu Stan îşi propunea să rezume cei 5 ani de patriarhat ai Preafericitului Justinian, dascălul de Drept canonic evidenţia o realitate deosebită: grija specială pe care a avut-o întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române pentru elaborarea noului statut de organizare şi funcţionare, precum şi pentru redactarea unui „Regulament pentru organizarea vieţii monahale şi funcţionarea administrativă şi disciplinară a mănăstirilor".

Prin impunerea unor rigori morale care trebuiau să reformeze „duhul" din mănăstiri şi să convingă autorităţile că monahii sunt reale pilde de conduită şi cetăţeni devotaţi statului care nu caută să-l submineze, ci, din contră, colaborează la „democratizarea" ţării, patriarhul Justinian a dat tonul necesar pentru compensarea măsurii luate de autorităţi de a trece terenurile mânăstirilor în administrarea statului – ce ţintea în cele din urmă să ducă la scăderea numărului călugărilor şi la îngrădirea vieţii monahale –, şi a dispus înfiinţarea cooperativelor meşteşugăreşti în mânăstiri pentru ca acestea să aibă venituri proprii şi să se dezvolte independent de politica dusă de stat[11]. Pe lângă aceste măsuri, patriarhul i-a stimulat pe monahi şi monahii să meargă la studii la seminarii monahale sau la cursurile organizate la mânăstirile mari pentru a spori nivelul de cultură şi cunoaştere din monahismul românesc. Patriarhul Justinian a observat importanţa acestor direcţii de dezvoltare încă de când era preot de mir, avându-l ca model pe Mitropolitul Nifon Criveanu,

---

[9] *BOR*, nr. 5-6/1948, p. 235-236 apud George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *op. cit.*, p. 15.

[10] Pr. Prof. Liviu Stan, „Legislaţia Bisericească a Patriarhului Justinian", în *BOR*, nr. 5-6/1953, reluat în Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Stan, *Biserica şi Dreptul. Studii de drept canonic ortodox*, vol. VI. *Ortodoxia românească*, coord. Pr. Conf. Irimie Marga, Ed. Andreiana şi ASTRA Museum, Sibiu, 2015, p. 139-140.

[11] A se vedea pe larg Adrian-Nicolae Petcu, „Atelierele meşteşugăreşti din mănăstirile ortodoxe în perioada 1949-1960", în *Caietele CNSAS*, Anul II, nr. 2(6)/2010, p. 229-254.

care organizase exemplar viaţa călugărilor din eparhie. Patriarhul a preluat acele reglementări, făcându-le cunoscute şi îndemnând la aplicarea lor în întreaga patriarhie, vizând astfel ridicarea monahismului prin cultură, slujirea Bisericii şi a neamului şi prin ordine şi ascultare. Aceste prevederi constau în:

„1. Alcătuirea din timp a bugetelor pe anul viitor.

2. Exploatarea pădurilor cu care au fost înzestrate să se facă cu toată corectitudinea, iar venitul să se folosească în scopul cu care au fost înzestrate. Vânzarea lemnelor prin licitaţii, anunţate public prin Monitorul Oficial şi diferite ziare.

3. Folosirea cât mai raţională a terenurilor agricole prin munca agricolă sistematică, prin plantaţii de pomi, culturi de legume, crearea de stupine, amenajarea de heleşteie, crescătorie de gândaci de mătase, de păsări etc.

4. Intensificarea lucrului la atelierele de ţesut covoare, broderii şi tricotaje în mânăstirile de maici; înfiinţarea de ateliere de sculptură în lemn şi pictură bisericească în mânăstirile de monahi.

5. Observarea unei curate vieţuiri monahale şi reîntronarea disciplinei călugăreşti, stârpindu-se cu totul vagabondajul monahilor, dându-se atenţia cuvenită şi îmbrăcămintei şi ţinutei vieţuitorilor, înlăturându-se prin aceasta tristul spectacol al călugărilor zdrenţuroşi şi cerşetori. [...]

6. Vieţuirea de obşte fiind cea mai potrivită în mânăstiri, va continua a fi observată şi mai departe, dar pentru aceasta cuvioşii stareţi şi stareţe vor avea părintească grijă faţă de cei conduşi, pe care-i vor trata ca fii sau fiice şi cu care vor alcătui o adevărată familie spirituală.

7. Se vor oficia regulat şi zilnic slujbele de dimineaţă sau de seară după tipicul călugăresc. [...]

8. Se va căuta a se repara şi restaura neîntârziat bisericile care au nevoie de aceasta.

9. Nu se vor primi cu uşurinţă vieţuitori în mânăstiri şi schituri, numai din dorinţa de a avea sobor cât mai mare, ci se va face o severă selecţionare a lor, ca astfel să nu se strecoare elemente cu totul nepregătite”[12].

Din această clasificare rezultă în mod evident dorinţa patriarhului Justinian – în al cărui regulament mânăstiresc se regăsesc aceste prescripţii ale mitropolitului Nifon, preluate aproape cuvânt cu cuvânt – de a revigora şi de a dezvolta viaţa monahală românească la cele mai înalte standarde.

Era imperativ ca viaţa monahală să cunoască o amplă schimbare, iar patriarhul dorea o transformare totală şi în spiritul vremii, tocmai pentru a face faţă noului regim. El era conştient de faptul că fără o bază monahală nu va putea să ţină piept ingerinţelor puterii comuniste[13].

---

[12] *Viaţa bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, Râmnicului şi Severinului, Craiova, 1941, p. 889-892.

[13] Adrian Gabor, *Biserica Ortodoxă Română şi regimul comunist (1945-1964). O imagine a relaţiilor Stat-Biserică*, Bucureşti, 2006-2007, p. 61.

Ceea ce trebuie reţinut este modul în care Patriarhul Justinian s-a folosit de tema obsesivă a comuniştilor, de a crea un om nou, activ, „productiv”, reuşind prin artificii lingvistice să convingă autorităţile că monahii vor renunţa la „trândăvia”, contemplaţia şi preocupările inutile pe care propaganda comunistă le denunţa constant, urmând ca fiecare persoană să fie pe deplin integrată în „câmpul muncii”. Unii clerici au interpretat această direcţie drept măsuri pentru distrugerea monahismului ortodox, fără să ţină cont de faptul că măcar aşa se asigura supravieţuirea acestei instituţii, şi că, păcălit de un limbaj de lemn ce putea fi imitat şi simulat, regimul comunist a găsit mai acceptabil „activismul” monahal, decât „misticismul” care era combătut prin propagandă şi măsuri represive. „«Reformele» monahale ale patriarhului Justinian nu sunt, prin urmare, o «comunizare» a monahismului, aşa cum s-a scris de multe ori, ci reflectarea unei tendinţe interbelice de reformă a monahismului într-un spirit mai «activ», dar care a prezervat totuşi spiritul «mistic»”[14].

Statistic, propăşirea vieţii monahale poate fi privită şi într-o notă a Departamentului Cultelor din 11 martie 1958[15]:

| Anul | Personal Monahal | | | Mânăstiri şi Schituri | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Călugări | Călugăriţe | Total | Călugări | Călugăriţe | Total |
| 1938 | 1638 | 2549 | 4187 | 119 | 35 | 154 |
| 1949 | 1528 | 3807 | 5335 | 122 | 56 | 178 |
| 1957 | 1773 | 4041 | 5814 | 113 | 77 | 190 |

**Contextul emiterii Decretului 410/28 octombrie 1959**

Treptat, până la jumătatea deceniului al şaselea al secolului XX majoritatea sectoarelor în care Biserica reprezenta o forţă au fost anihilate şi doar monahismul românesc rămăsese singurul sector neatins încă atât de puternic, fiind privit ca o oază în marele deşert al loviturilor primite de Biserică. Era firesc faptul ca regimul de factură sovietică să nu se oprească la jumătatea drumului, mai ales că Securitatea începuse de mult timp să evalueze viaţa din mânăstiri şi chiar să aresteze o parte din monahii şi monahiile a căror activitate constituia un afront la adresa statului.

Pentru a curma această dezvoltare a monahismului, autorităţile au elaborat un document ce prevedea închiderea mănăstirilor şi limitarea, scoaterea călugărilor din aceste centre de rezistenţă spirituală, iar după mai multe tatonări a fost adoptat sub forma Decretului 410/28 octombrie 1959.

---

[14] George Enache, „The Monastic Issue in Modern Romania between the Liberal Indifferentism and the Communist Denial”, p. 51.

[15] ASRI, fond D, dosar nr. 7755, vol. 5, f. 97, apud C. Păiuşanu, R. Ciuceanu, *op. cit.*, p. 315.

Nici în acest caz dispoziţia guvernului nu a apărut din senin. Întâi de toate autorităţile se simţeau ameninţate de acest reviriment care cunoscuse două fenomene diferite în manifestări, dar care scoteau în evidenţă tot mai mult potenţialul şi atracţia pe care o exercita viaţa spirituală intensă: fenomenul „Rugul Aprins"[16] şi „Vladimireşti"[17].

Măsurile luate de patriarh au avut menirea de a înviora viaţa monahală pentru că reprezenta un segment esenţial al Bisericii care trebuia să se întărească mai mult chiar dacă autorităţile încercau contrariul. Patriarhul a dorit să-şi consolideze tot mai mult poziţia pentru că era conştient de represiunea ce se va abate asupra Bisericii în viitor. De aceste realităţi erau conştienţi şi clericii vremii şi, alături de ei, majoritatea intelectualilor cu trăire şi credinţă ortodoxă. Aceste două categorii sociale au avut înţelepciunea de a constitui un front comun pentru a revigora trăirea ortodoxă autentică şi pentru a se îmbogăţi de darurile culturii ortodoxe române. Aşa a apărut grupul „Rugul Aprins" în jurul mânăstirii Antim de lângă Bucureşti şi creat în jurul scriitorului şi publicistului Alexandru Teodorescu – cunoscut mai ales sub pseudonimul de Sandu Tudor. Această mişcare a avut la bază un alt grup, „Duh şi slovă", coordonat de arhimandritul Iuliu Scriban, care avea ca punct de întâlnire aceeaşi mânăstire Antim din Bucureşti. Mişcarea a luat fiinţă în anul 1945, fiind constituită dintr-o serie de conferinţe cultural-religioase cu denumirea de „Rugul Aprins al Maicii Domnului"[18]. Acest grup s-a apropiat de isihasm datorită părintelui Ioan Culîghin, care a adus din Rusia o antologie de texte isihaste – Sbornicul – după sfinţii ruşi care au practicat această rugăciune. Foarte mulţi preoţi participau la şedinţele de la Antim unde se discuta, în mod inevitabil, şi despre situaţia politică a României sau despre suferinţele românilor, clericilor şi Bisericii din cauza comunismului. Această asociaţie religioasă a beneficiat de un statut legal undeva între 1945 şi 1946 – în declaraţiile lui Sandu Tudor data întemeierii oficiale a asociaţiei oscilează între 1945 şi 1 septembrie 1946[19] – luând parte la şedinţele ei şi foarte mulţi studenţi.

Comuniştii nu au putut fi indiferenţi faţă de această mişcare care avea o tentă profund mistică şi culturală, ceea ce o făcea suspectă pentru autorităţi. Din acest

---

[16] Pentru detalii a se vedea: André Scrima, *Timpul Rugului Aprins*, prefaţă de Andrei Pleşu, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996; † Antonie Plămădeală, *Rugul Aprins*, Ed. Arhidiecezană, Sibiu, 2002; Ierom. Daniil Sandu Tudor, *Taina Rugului Aprins*, edit. Gh. Vasilescu, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1999; Ierod. Paraschiv Cleopa, *Stareţul Daniil de la Rarău şi Rugul Aprins*, Editura Agaton, Făgăraş, 2012.

[17] Pentru detalii a se vedea: George Enache, Adrian N. Petcu, *Monahismul ortodox şi puterea comunistă în românia anilor '50*, Ed. Partener, Galaţi, 2009, Mihail Urzică, *Minuni şi false minuni*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1993.

[18] Numele vine de la Ieşire 3, 2-5 unde se vorbeşte de rugul aprins care nu se mistuia, fiind un simbol al Maicii Domnului, dar şi un simbol al rugăciunii neîncetate, al rugăciunii lui Iisus.

[19] Cristian Vasile*, op. cit.*, pp. 162-163.

motiv asociaţia a fost trecută în ilegalitate şi „lichidată" cel mai probabil în luna aprilie 1948, iar Sandu Tudor, într-o declaraţie din 1958, îl considera vinovat de această situaţie pe noul stareţ al mânăstirii Antim, Valeriu Zaharia – un om cu un trecut legionar notoriu, dar şi cu „simpatii" comuniste[20]. Mişcarea a fost catalogată ca fiind contrarevoluţionară şi trecută în ilegalitate, însă membrii ei au reuşit să se mai întâlnească şi în anii următori, dar destul de sporadic pentru că la 2 septembrie 1948 Sandu Tudor – „sufletul" acestui grup de la mânăstirea Antim – s-a călugărit, iar în 1949 a plecat din Bucureşti la mânăstirea Crasna – Gorj unde avea să fie hirotonit preot (ieromonah) sub numele de Agathon[21]. După 1954-1955 s-au mai reluat legăturile între foştii membri ai „Rugului Aprins". Sandu Tudor – acum ieroschimonahul Daniil de la Rarău – venea foarte des la Bucureşti, iar întâlnirile aveau loc în diferite locaţii din Capitală, însă aceste reuniuni au fost suprimate odată cu arestarea, în noaptea de 13-14 iunie 1958 a lui Sandu Tudor şi asociaţia a fost lăsată în uitare. IPS Antonie afirma că adevăratul motiv pentru care această asociaţie a fost oprită de către autorităţi a fost acela că „fenomenul Rugul Aprins trebuie înscris printre primele şi, prin urmare, cele mai îndrăzneţe acţiuni concrete de rezistenţă spirituală ortodoxă împotriva comunismului, în momentele în care acesta se străduia să se instaureze în România postbelică"[22]. Această mişcare religioasă a dat multe bătăi de cap autorităţilor, arătând oamenilor că „dacă libertatea trupului poate fi restrânsă şi oprimată de mai-marii zilei, libertatea spiritului este de neînvins, deoarece ea se naşte şi vine de la Dumnezeu, Care oferă tărie şi statornicie în faţa tuturor vitregiilor vremii"[23]. Rugul Aprins a fost şi rămâne „o întâlnire între cult şi cultură, între intelectualii laici şi clerici, între ştiinţă şi religie, într-un moment de criză, fiind «ultimul episod de sobornicitate reală a Bisericii Ortodoxe în anii dictaturii comuniste» (Andrei Pleşu)"[24].

În legătură cu această mişcare a Rugului Aprins au fost urmăriţi foarte mulţi preoţi şi teologi, dintre care amintim pe preoţii Bartolomeu Valeriu Anania şi Benedict Vasile Ghiuş de la Patriarhie, precum şi pe profesorii Dumitru Stăniloae de la Institutul Teologic din Bucureşti şi Alexandru Mironescu. Din pricina acestei mişcări, dar şi a celor care practicau isihasmul, autorităţile comuniste au început o luptă acerbă împotriva misticismului ortodox. Acest lucru era previzibil întrucât practicanţii rugăciunii şi ai isihasmului nu puteau fi de acord cu măsurile comuniste. Astfel a fost lovit „misticismul", calificat ca sursă a insubordonării şi motor al atitudinii anticomuniste, ceea ce nu putea fi tolerat de autorităţi.

---

[20] *Ibidem*, p. 180.

[21] † Dr. Antonie Plămădeală, *Rugul Aprins*, Sibiu, 2002, p. 20.

[22] *Ibidem*, p. 18.

[23] Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între 1885-2000*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2006, p. 662.

[24] Cristian Vasile*, op. cit.*, p. 189.

Un alt centru de răspândire a misticismului religios era considerată şi mânăstirea Vladimireşti care, conform notelor informative ale vremii, strângea în jurul său prin pelerinaje „mii de credincioşi stăpâniţi de «duşmănie şi nesupunere» faţă de regimul comunist". Alături de aceste acuzaţii, conducerea mânăstirii mai era învinuită de faptul că ar fi acordat sprijin material şi moral mai multor persoane urmărite de Securitate. De aceste lucruri a fost acuzată stareţa Veronica – care i-ar fi procurat trei buletine de identitate lui Dumitru Teodosiade în 1953, acesta fiind căutat de Securitate încă din 1948. Duhovnicul mânăstirii a fost acuzat că i-a ascuns identitatea lui Ion Lupaş – element legionar – şi că l-a dezlegat de păcate, încurajându-l că „ceea ce a făcut nu este păcat pentru că a făcut-o împotriva comunismului"[25].

Aceste evenimente au convins autorităţile să aresteze, la 30 martie 1955, conducerea mânăstirii, formată din stareţa Veronica, duhovnicul Ioan Silviu Iovan şi călugăriţa Mihaela Iordache. Represiunile comuniste nu ar fi fost posibile totuşi fără susţinerea venită din partea unor membri ai Bisericii, cum ar fi episcopul Antim Anghelescu al Buzăului, care era în proces cu conducerea mânăstirii, acuzând stareţa de imoralitate şi nesupunere. După arestarea acestora, unele măicuţe, trecând peste noua conducere a mânăstirii, au constituit un comitet interimar, agitându-le pe celelalte călugăriţe sub diferite forme. În faţa acestor presiuni, Sfântul Sinod al BOR a decis între 10 şi 12 septembrie 1955 ca maicile şi surorile care nu erau originare din zona Galaţilor să fie transferate în regiunile de baştină, iar 61 de surori să fie trimise la mânăstirea Bistriţa (Piteşti) pentru şcolarizare, prin aceasta dorindu-se suprimarea rezistenţei din mânăstire. Surpriza sinodalilor a fost aceea că maicile au refuzat să părăsească mânăstirea, manifestând înverşunare şi compunând cântece anticomuniste dedicate celor arestaţi. Mai mult, în decembrie 1955, soborul mânăstirii a trimis o scrisoare Sfântului Sinod prin care ameninţa că se solidarizează cu vechea conducere şi proclamă ruperea tuturor relaţiilor cu Biserica Ortodoxă, părăsind acest cult în masă[26]. Decizia soborului mânăstirii nu e doar un act de nesupunere bisericească, ci mai ales un act de sfidare a regimului comunist care încălca libertatea religioasă garantată de două Constituţii – cea din 1948 (art. 27) şi din 1952 (art. 84)[27].

Patriarhia Română nedorind un conflict deschis cu autorităţile statale a hotărât desfiinţarea mânăstirii la 12 ianuarie 1956, însă această hotărâre nu a putut fi pusă în aplicare din pricina faptului că rudele călugăriţelor şi ţăranii din satele învecinate s-au adunat la mânăstire pentru ca acest lucru să facă imposibilă o

---

[25] ASRI, fond D, dosar 7755, vol. 7, f. 86, apud Cristian Vasile, *op. cit.*, p. 251.

[26] Cristian Vasile, *op. cit.*, p. 254.

[27] I. Moraru, Gh. Iancu, *Constituţiile Române. Texte. Note. Prezentare comparată*, ediţia a II-a, Regia Autonomă Monitorul Oficial, Bucureşti, 1995, p. 148.

intervenţie în forţă a autorităţilor. Confruntându-se cu aceste probleme, organele Securităţii au elabora, în luna februarie 1956, un plan minuţios de evacuare a mânăstirii astfel încât călugăriţele şi cei ce asigurau paza mânăstirii au fost reţinuţi şi îmbarcaţi în 30 de camioane, urmând a fi „triaţi" ulterior, iar călugăriţele din comitetul de conducere au fost arestate.

Din nefericire, această mânăstire nu a fost singura care s-a aflat sub atenţia Securităţii, însă celelalte nu au fost supuse unor atacuri atât de puternice şi de vizibile – cel puţin până în anul 1959 – fiind doar percheziţionate sau supravegheate. Foarte multe mânăstiri au plătit scump în urma atacurilor comuniste, preţul constând în numărul mare de martiri şi mărturisitori care au pătimit pentru simplul fapt că erau creştini, teologi sau oameni ai Bisericii: „eşti legionar pentru că eşti teolog şi, fiind teolog, eşti anticomunist, iar a fi anticomunist înseamnă a fi legionar"[28] – cum i s-a reproşat lui Teodor M. Popescu în anchete. Pentru aceste „culpe" s-au dat pedepse mari – între 10 şi 25 de ani de temniţă grea. Foarte mulţi călugări au fost prigoniţi pentru credinţa lor – „numai la mânăstirea Vladimireşti au fost arestate în perioada 1956-1960 peste 60 de maici şi surori, iar la mânăstirea Sihastru, 35 de vieţuitori. Mulţi dintre monahii arestaţi au murit în închisori: monahia Mihaela de la Vladimireşti, Nectaria – stareţa mânăstirii Poiana Mărului sau Nicodima de la Tismana sunt doar câteva nume de martiri din rândul cinului călugăresc"[29]. Experienţa de la Vladimireşti au, convins autorităţile statului că se confruntau cu o veritabilă „armată neagră a călugărilor şi călugăriţelor", pe care patriarhul o susţinea şi o preţuia ca pe un bun de mare preţ al Bisericii.

O altă ameninţare pentru autorităţi o reprezenta constituirea, după 1948, a Mişcării Naţionale de Rezistenţă împotriva comunismului[30], din diferite grupuri de oameni care nu vedeau cu ochi buni schimbările politice ale vremii şi care nici nu aveau dreptul să spună acest lucru datorită faptului că partidele de opoziţie – ca şi toate celelalte forme legale care ar fi putut constitui opoziţie sau critică – au fost dizolvate. În mod evident, această mişcare a devenit duşmanul numărul unu al comuniştilor. De aceea reprezentanţii acestei mişcări au început să caute anumite locuri în care să se ascundă şi de unde să poată crea alte modalităţi de rezistenţă. Foarte mulţi au găsit un adăpost în mânăstirile situate în locuri mai retrase unde

---

[28] Vasile M. Popescu, *Un martir al Crucii. Viaţa şi scrierile lui Teodor M. Popescu*, ediţie îngrijită de Gabriela Moldoveanu, Răzvan Codrescu, cu un documentar de Adrian Nicolae Petcu, Ed. Christiana, Bucureşti, 2006, p. 400.

[29] V. Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, ed. a II-a , Ed. Patmos, f. l., 2001, p. 9.

[30] Pentru mai multe detalii a se vedea: Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncota, *Începuturile mişcării de rezistenţă în România: Vol. II, iunie-noiembrie 1946*, Institutul Naţional pentru studiul totalitarismului, Bucureşti, 2001; Radu Ciuceanu, *Mişcarea naţională de rezistenţă din Oltenia. Vol. I: 1947-1949*, Institutul Naţional pentru studiul totalitarismului, Bucureşti, 2001.

nu avea acces oricine, fiind găzduiţi şi chiar sprijiniţi material şi moral de către conducerea mânăstirilor respective. Este evident că mânăstirile, şi, am putea spune, întreaga Biserică, au susţinut această Mişcare de rezistenţă ca una ce exprima aceleaşi convingeri ca şi membrii clericali. Acest lucru este indicat şi de Adrian Nicolae Petcu care evidenţiază sectoarele în care Biserica a ajutat şi a susţinut rezistenţa anticomunistă: „astfel, putem identifica: o susţinere a mişcării de rezistenţă armată anticomunistă din munţii şi codrii României, acţiune depusă de foarte mulţi călugări din schiturile şi mânăstirile ortodoxe, dar şi de preoţi de mir; altă faţetă este cea a predicii ca discurs anticomunist, de cele mai multe ori îmbrăcată în haina limbajului şi înţelepciunii creştine. Un alt aspect al rezistenţei este cel prin spiritualitate intensă, prin folosirea rugăciunii ca armă împotriva ateismului, atât în mânăstiri, cât şi în temniţele comuniste. Ultimele aspecte le reprezintă rezistenţa ierarhiei şi cea din exilul românesc”[31].

Această suită de evenimente au dus la schimbarea opticii autorităţilor comuniste asupra Bisericii: dacă înainte de 1957 pericolul era reprezentat de diverşi clerici „reacţionari”, după aceea, Biserica Ortodoxă, ca întreg, a fost percepută drept o ameninţare la adresa regimului, puterea comunistă iniţiind o serie de măsuri „sistemice”, cu caracter administrativ şi represiv, de natură să distrugă o instituţie care ajunsese mult prea puternică[32].

Pornind de la aceste observaţii George Enache şi Adrian Nicolae Petcu consideră că „materialele demonstrează că motivele acestei represiuni din 1959 nu se datorează evenimentelor din lagărul socialist, ci au un caracter intern prin depăşirea periculoasă de către Biserica Ortodoxă Română a limitelor impuse de Stat şi Securitate”[33].

Totuşi nu trebuie să facem abstracţie că un factor extrem de important care a determinat prigoana monahismului românesc l-a constituit schimbarea politicii religioase la nivelul întregului U.R.S.S. în 1958, când Nikita Sergheevici Hruşciov a declanşat un vizibil proces de destalinizare ce presupunea inclusiv alterarea relaţiilor, şi aşa fragile, cu Biserica Ortodoxă, respectiv subminarea ei în vederea realizării unui stat complet ateu până la aniversarea semicentenarului Revoluţiei bolşevice (1967). Schimbarea ideologică şi distanţarea de etalonul stalinist au dus

---

[31] Adrian Nicolae Petcu, „Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă”, în, *Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România, 1944-1962*, CNSAS, Ed. Kullusys, Bucureşti, 2003, p. 185.

[32] George Enache, „«Arestul» patriarhului Justinian la Dragoslavele, în 1958. Legendă şi adevăr”, în *Ziarul Lumina*, nr. 29 septembrie 2009, http://ziarullumina.ro/arestul-patriarhului-justinian-la-dragoslavele-in-1958-legenda-si-adevar-39063.html

[33] George Enache, Adrian Nicolae Petcu, „Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură”, în vol. *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, coordonator: Conf. univ. dr. Gheorghe Onişoru, Bucureşti, 2001, p. 114-115.

la lansare unei noi ofensive contra Bisericii, care urmărea: „1. reducerea radicală a numărului de parohii şi mănăstiri; 2. zdruncinarea bazei lor materiale şi financiare; 3. desfiinţarea şcolilor de teologie; 4. modificarea statutului de conducere a Bisericii şi impunerea unui control sever al politicii privitoare la personalul Patriarhiei; 5. represiunea unor categorii de credincioşi şi interzicerea frecventării bisericilor în cazul altor categorii (adolescenţi, personalul militar etc.)”[34].

Măsurile au fost aplicate dincolo de graniţele Rusiei şi astfel în Ucraina au fost închise seminariile din Kiev, Lvov şi Luţk, rămânând deschis doar cel din Odessa, în vreme ce importantele centre religioase de la Lavra Pecerska, de lângă Kiev şi Hlinska Pustîn au fost închise[35]. În Bielorusia se punea, de asemenea, în aplicare decretul referitor la mănăstirile din URSS, promulgat de Consiliul de Miniştri la 16 octombrie 1958, prin care se cerea reducerea suprafeţelor cultivabile concesionate mănăstirilor, dar şi închiderea treptată a mănăstirilor active[36].

În Republica Moldova, ca şi în celelalte ţări din blocul sovietic, începând cu anul 1958 a fost inaugurată o nouă etapă în lupta împotriva religiei, „fiind închise alte peste 300 de biserici ortodoxe, încât către anul 1988 rămaseră deschise numai 193 biserici, în care activau 230 preoţi, 12 diaconi şi 114 cântăreţi. La fel au fost desfiinţate, rând pe rând, dar mai ales după Hotărârea nr. 18 al şedinţei biroului C.C. al P.C.M. din 23 ianuarie 1959, cele aproximativ 20 de mănăstiri şi schituri, rămânând deschisă doar mănăstirea Japca, în care trăiau călugăriţe de naţionalitate rusă şi poloneză, fiind cunoscute încă din perioada interbelică ca partizane ale ideilor panslaviste şi ale «stilului vechi»”[37].

Ţinând cont şi de contextul mai larg al politicii religioase din U.R.S.S., este mai lesne de înţeles de ce s-a dezlănţuit furia autorităţilor în a doua jumătate a anului 1958.

**Prevederile Decretului 410 şi aplicarea lui**

„Considerat «vinovat» de realităţile din Biserica Ortodoxă, Preafericitul Justinian era «avertizat» de puterea politică prin arestarea şi condamnarea loturilor «Rugul Aprins» şi «Viforâta», din care făceau parte colaboratori dintre cei

---

[34] Prof. Mihail Vitalievici Şkarovski, „Biserica Ortodoxă Rusă în secolul XX”, în *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*, coord. Christine Chaillot, traducere de Liliana Donose Samuelsson, Humanitas, Bucureşti, 2011, p. 438.

[35] Dr. Sonia Senik, „Biserica Ortodoxă din Ucraina în secolul XX”, în *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*, coord. Christine Chaillot, ed. cit., p. 360.

[36] Pr. Feodor Krivonos, „Biserica Ortodoxă din Bielorusia în secolul XX”, în *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*, coord. Christine Chaillot, ed. cit., p. 341.

[37] Romeo Cemartan*, Cazul Mitropoliei Basarabiei. Interferenţe politice şi religioase*, Ed. Alfa&Omega, Chişinău, 2004, p. 38.

mai apropiaţi ai patriarhului. La recomandarea ministrului de interne, Alexandru Drăghici, care susținea prezența unei conspirații legionare în interiorul Bisericii Ortodoxe Române care trebuie eradicată imediat, au avut loc mai multe valuri de arestări: la 14 iunie 1958 au fost arestați cei mai mulți dintre suspecți: Alexandru Teodorescu (Sandu Tudor), Benedict Ghiuș, Roman Braga, Sofian Boghiu, Felix Dubneac, Arsenie Papacioc, Alexandru („Codin") Mironescu, George Văsii și Șerban Mironescu; la 29 iulie: Nicoale Rădulescu și Dan Grigore Pistol; 5 august: Vasile Voiculescu și Gheorghe Dabija; 4 septembrie, Dumitru Stăniloaie; la 18 septembrie, Emanoil Mihăilescu. Alți arestați: Paul Sterian, Nichifor Crainic, Paul Constantinescu, Constantin Joja, Alexandru Elian, Antonie Plămădeală, Nicolae Bordașiu, Petroniu Tănase, Vasile Vasilache, Grigorie Băbuș, Bartolomeu Valeriu Anania, Andre Scrima, Ion Marin Sadoveanu, Anton Dumitriu, Gheorghe Dabija, Arsenie Boca, Roman Braga, Vladimir Streinu, și mulți alții"[38]. Seria de arestări va continua cu mici pauze în următorii ani, încât arhiereul Pavel Şerpe (devenit între timp prorectorul Centrului de îndrumări misionare Curtea de Argeş) afirma, potrivit unei note informative din 15 aprilie 1960 că şi atunci „… conducerea ţării se dă urât la preoţi. Ei sunt arestaţi fără motive, şi anume sunt arestaţi cei mai buni predicatori, slujitori, cei mai morali oameni, pe motiv că sunt: chiaburi, mistici, «foşti legionari», că au camuflat aur, arme etc. şi câte alte asemenea motive (…)"[39].

Şocul în lumea bisericească a fost atât de mare, încât s-a crezut că atunci Patriarhul Justinian va fi şi el arestat sau cel puţin tras pe linie moartă. Considerându-l suficient de izolat, în septembrie 1958 regimul i-a cerut să aplice o serie de măsuri care ar fi avut drept consecinţă distrugerea vieţii monahale în România şi slăbirea considerabilă a poziţiilor economice şi sociale ale Bisericii" [40].

Astfel, într-un referat din 6 octombrie 1958, al lui Alexandru Drăghici, este vizibilă atitudinea potrivnică faţă de aceste „focare de activitate contrarevoluţionară", cum erau privite mânăstirile: „tolerarea pe mai departe a numărului mare de elemente legionare şi reacţionare în mânăstiri, cât şi menţinerea numărului mare

---

[38] George Enache, „«Arestul» patriarhului Justinian la Dragoslavele, în 1958. Legendă şi adevăr", în *Ziarul Lumina*, nr. 29 septembrie 2009. Pentru mai multe detalii a se vedea: Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *Biserica întemniţată. România 1944-1989*, Institutul Naţional pentru studiul totalitarismului, Bucureşti, 1998; Fabian Seiche, *Martiri şi mărturisitori români din secolul XX. Închisorile comuniste din România*, editia a II-a, Ed. Agaton, Făgăraş, 2014; Cristina Păiuşan,Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist. Vol.1: 1945-1958*, Institutul Naţional pentru studiul totalitarismului, Bucureşti, 2001, Ștefan Iloaie, Paul Caravia, Virgiliu Șt Constantinescu, *Mărturisitori de după gratii: slujitori ai Bisericii in temniţele comuniste,* supliment al Revistei „Renașterea", Renașterea, Cluj-Napoca, 1995.

[39] A.C.N.S.A.S., fond informativ, dosar nr. 709, vol. II, f. 93, apud George Enache, Adrian Nicolae Petcu, „Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură", p. 118.

[40] George Enache, „«Arestul» patriarhului Justinian la Dragoslavele, în 1958. Legendă şi adevăr".

de mânăstiri unde numărul de călugări se înmulţeşte încontinuu cu elemente îndoctrinate cu idei contrarevoluţionare, prezintă un pericol social" şi, în consecinţă, „propunea:

a) elementele legionare şi elementele care au avut funcţiuni în aparatul de stat burghezo-moşieresc, care sunt călugări în mânăstiri, episcopii, mitropolii şi patriarhie, să fie scoşi din monahism, să li se interzică portul hainelor călugăreşti şi să nu li se mai permită întoarcerea în mânăstiri;

b) desfiinţarea seminariilor monahale şi interzicerea frecventării de către călugări şi călugăriţe a Institutului Teologic;

c) pe viitor, intrarea în monahism să se facă numai cu avizul împuterniciţilor regionali pentru culte;

d) interzicerea cu desăvârşire ca, pe viitor, să se mai înfiinţeze mânăstiri şi schituri şi închiderea mânăstirilor şi schiturilor care au fost înfiinţate după 23 august 1944, urmând ca acestora să li se dea destinaţia anterioară, adică de Biserici deservite de un preot de mir;

e) numărul de mânăstiri fiind prea mare, să fie redus la jumătate, urmând să fie desfiinţate 50 % din ele, cuprinzând în numărul acestora în special pe cele care sunt comune şi pe cele care s-au înfiinţat după 23 august 1944. Clădirile acestora să fie destinate pentru case de naştere, spitale, cluburi, case de odihnă şi şcoli;

f) terenurile, inventarul agricol şi utilajele acestora, să fie predate G.A.C-urilor din jurul acestor mânăstiri;

g) interzicerea intrării elementelor tinere în mânăstiri, fixându-se limita de vârstă de la 50 de ani în sus"[41].

Patriarhul Justinian a refuzat să aplice aceste măsuri şi s-a pregătit de confruntare în acelaşi stil în care mai acţionase şi înainte, „anume negociind permanent cu puterea politică şi pregătind oamenii bisericii pentru a bloca discret măsurile luate de guvern. Pentru a câştiga timp, a amânat convocarea Sfântului Sinod pentru luna decembrie 1958, timp în care a căutat cu disperare soluţii. În acest interval are loc misterioasa sa «vacanţă» de trei săptămâni la Schitul Dragoslavele"[42]. Între timp, la 29 octombrie 1958 începe procesul împotriva celor inculpaţi în lotul „Rugului Aprins", fiind judecaţi „pentru încercare de răsturnare a ordinii de Stat. Îmbrăcaţi în haine clericale, cu bărbi, ei au recunoscut în instanţă declaraţiile date la cercetări. S-au pronunţat în timpul dezbaterilor nume de ierarhi în funcţiune. Se crede că urmează un lot de ierarhi (nu este exclus Mitropolitul Firmilian Marin al Olteniei, fost verde etc. şi Patriarhul

---

[41] Constantin Aioanei, Frusinica Moraru, „BOR în luptă cu «diavolul roşu»", în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2001, p. 90-91.

[42] George Enache, „«Arestul» patriarhului Justinian la Dragoslavele, în 1958. Legendă şi adevăr".

Justinian)"[43]. Încercările de intimidare a patriarhului creşteau tot mai mult, iar posibilitatea reţinerii lui devenea tot mai verosimilă.

George Enache încearcă să facă lumină în privinţa retragerii patriarhului şi afirmă că lunga şedere la reşedinţa de la Dragoslavele a produs panică în rândul clericilor, zvonindu-se că patriarhul are domiciliu obligatoriu sau că era deja arestat, iar după întoarcerea la Bucureşti Preafericitul Justinian a refuzat orice discuţie pe marginea subiectului, spunând doar că a folosit timpul pentru a scrie un memoriu pe care să-l înainteze puterii comuniste. În acest document „se denunţă pe puncte măsurile adoptate împotriva Bisericii. Astfel, aflăm că fiii şi fiicele de preot erau discriminaţi în ceea ce priveşte şansele la studiu, iar părinţii lor trebuiau să se descurce cu un salariu redus şi în condiţiile creşterii considerabile a impunerilor pe veniturile parohiale. În cazul mănăstirilor, se reclama politica de sabotare a atelierelor mănăstireşti, care nu mai primeau comenzi din partea statului, dar nici a particularilor, deveniţi temători. La fel de rea devenise situaţia atelierelor eparhiale şi a tipografiilor. În plus, peste noapte, statul a început să vândă Bisericii materiale de construcţii la preţuri mult crescute. [...] Aceste măsuri «subversive» erau dublate de acţiuni catalogate în mod deschis de către patriarh drept «propagandă anti-religioasă», constând în sistarea construcţiilor şi a reparaţiilor lăcaşelor de cult şi declanşarea unei campanii intense de promovare, prin toate mijloacele, a ateismului şi de descurajare a convingerilor religioase"[44].

Memoriul a rămas fără efect. Prin urmare, propunerile lui Drăghici au ajuns la Departamentul Cultelor şi de aici la şedinţa Sfântului Sinod al BOR din 15 decembrie 1958 prin secretarul general al acestui Departament – Dumitru Dogaru – care recomanda Sinodului câteva măsuri ce trebuiau luate împotriva mânăstirilor „ce, prin activitatea din interiorul lor, prezentau un pericol pentru ordinea publică şi securitatea statului:

- modificarea regulamentului de organizare şi funcţionare a mânăstirilor, care să asigure un personal monahal de bună calitate morală şi cetăţenească;
- excluderea din monahism a celor care au suferit condamnări, arestări sau care, prin trecutul lor, nu fac cinste Bisericii, au contravenit valorilor monahale, nu aveau 7 clase sau a căror prezenţă în mânăstire era contrară regulamentului;
- fixarea pentru fiecare mânăstire a unei limite maxime de călugări, în funcţie de capacitatea existentă, închiderea mânăstirilor şi a schiturilor găsite necorespunzătoare pentru monahism, ori schimbarea destinaţiei acestora"[45].

---

[43] Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice. Vol. II. 1948-1958*, ediţie îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu, Bucureşti, 2004, p. 250.

[44] George Enache, „«Arestul» patriarhului Justinian la Dragoslavele, în 1958. Legendă şi adevăr".

[45] Constantin Aioanei, Frusinica Moraru, art. cit., p. 91.

Patriarhul Justinian a fost singurul ierarh din Sfântul Sinod care în 1959 a refuzat categoric să accepte proiectul propus de reprezentantul Departamentului Cultelor[46]. De altfel, el chiar a afirmat că „nu va recunoaşte decizia Sinodului în prezenţa altor conducători bisericeşti, descriind-o ca pe o măsură guvernamentală, şi nu una bisericească”[47].

Desigur că membrii Sfântului Sinod nici nu au vrut să audă de asemenea măsuri, refuzându-le în totalitate, însă Departamentul Cultelor a apelat la o altă măsură de constrângere a Bisericii. Membrii acestuia au solicitat ajutorul Ministerului Afacerilor Interne, constituind astfel un front comun considerabil împotriva Bisericii Ortodoxe Române. De ajutor în această coaliţie a fost şi Securitatea care a putut oferi informaţii preţioase despre situaţia exactă a mânăstirilor, valoarea lor istorică, capacitatea de cazare, trecutul şi activitatea duşmănoasă a unor călugări etc. Această colaborare strânsă dintre Departamentul Cultelor, Securitate şi MAI a fost finalizată prin apariţia Decretului 410 din 28 octombrie 1959, care a constituit baza legală a atacului împotriva mânăstirilor, fiind o nouă şi grea lovitură dată BOR. Acest decret conţinea în mare parte prevederile stipulate de Alexandru Drăghici şi Dumitru Dogaru indicând „desfiinţarea unor mânăstiri şi scoaterea din monahism a mai multor călugări”[48].

Decretul 410/1959 a fost apogeul unei represiuni generalizate asupra Bisericii Ortodoxe Române şi care avea drept scop o epurare a acesteia de toate elementele considerate duşmănoase. Se poate spune că 1959 reprezintă momentul adevărului în ceea ce priveşte raporturile reale Stat-Biserică. Dar, în acelaşi timp, trebuie înţeles că alcătuirea lui nu a fost un gest spontan, de vreme ce „dosarele de urmărire ne prezintă antecedentele acestui eveniment care datează de cel puţin 4 ani înainte. O urmărire sistematică au convins organele de Securitate că reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române eludau în mod sistematic directivele partidului, încercând să înfiinţeze centre de rezistenţă. Sinteza acestor fapte a fost înaintată ministrului de interne Alexandru Drăghici, care a propus măsuri în consecinţă”[49].

Ca urmare a acestui decret, au fost scoşi din mânăstiri şi schituri peste 3000 de călugări şi călugăriţe, din care 1775 au plecat de „bună voie”[50], iar 62

---

[46] Adrian Nicolae Petcu, „Documente privind atitudinea patriarhului Justinian faţă de aplicarea Decretului 410/1959”, în *Caietele CNSAS*, Anul II, nr. 2(4)/2009, p. 334-335. Pentru o abordare ceva mai dezvoltată a se vedea Dr. Sebastian Dumitru Cârstea, „Poziţia patriarhului Justinian faţă de monahism până la Decretul de Stat 410 din 1959”, în *RT*, nr. 3/2009, p. 55-77.

[47] George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *op. cit.*, p. 52.

[48] Cristian Vasile*, op. cit.*, p. 259.

[49] George Enache, Adrian Nicolae Petcu, „Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură”, p. 114-115.

[50] Constantin Aioanei, Frusinica Moraru, art. cit., p. 92-94.

de mânăstiri şi schituri ortodoxe au fost desfiinţate la 31 martie 1960, rămânând doar 132”[51].

Potrivit statisticilor întocmite în aprilie 1960, între 1 ianuarie şi 28 octombrie 1959, data aplicării decretului a fost operată închiderea a alte 30 de mănăstiri dintr-un număr total de 224 existente la 1 ianuarie 1959. Aceleaşi statistici indică faptul că după aprilie 1960 urma un nou val de scoatere a călugărilor din mănăstiri al căror număr s-ar fi ridicat la 1783, urmând să mai rămână în aşezăminte doar 1456[52].

Există şi alte statistici, dar şi informaţii aproximative oferite de ierarhii şi presa vremii, însă datele acestora sunt foarte greu de armonizat, diferenţa dintre cifrele oferite fiind foarte mare[53].

În procesul de aplicare a prevederilor Decretului 410, autorităţile comuniste s-au confruntat cu două forţe de opoziţie: una reprezentată de cei care se opun ieşirii din mânăstiri, adică acei călugări şi călugăriţe care înţeleg subtilităţile acestei legi şi nu vor să joace rolul dictat de către stat, iar cealaltă forţă de opoziţie era concentrată în persoana Patriarhului Justinian, care a încercat, folosind acelaşi stil diplomatic, să limiteze şi chiar să reducă pe cât posibil efectele decretului. Alături de patriarh şi alţi clerici din conducerea Bisericii au încercat să potolească entuziasmul cu care principala forţă represivă a statului s-a angajat în punerea în practică a prevederilor decretului; aceştia „întreprindeau diferite manevre pentru împiedicarea şi sabotarea măsurilor luate de către stat, pe de o parte, iar pe de altă parte, manifestau rezistenţă şi tărăgănare în aplicarea totală şi la timp a programului preconizat”[54]. Toţi aceşti clerici au însemnat o forţă demnă de luat în seamă, însă dintre toţi patriarhul a reprezentat principala opoziţie, care, prin diferite acţiuni, încerca să menţină un număr cât mai mare de elemente în mânăstiri. În acest scop, el „dă o serie de interpretări decretului, pentru a denatura şi împiedica aplicarea prevederilor lui”[55]:

a) susţine că pe lângă cei ce au la bază seminariile şi institutele teologice, să fie consideraţi cu şcoli de pregătire a clerului şi să rămână în mânăstiri şi absolvenţii seminariilor monahale de grad elementar, indiferent de vârstă. Conform regulilor bisericeşti însă, se consideră şcoli de pregătire a clerului numai seminariile şi institutele teologice, iar după interpretarea dată de patriarh, ar însemna rămânerea

---

[51] Cristian Vasile*, op. cit.*, p. 259.

[52] George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *op. cit.*, p. 58-59.

[53] A se vedea în acest sens Pr. Dr. Ioan Dură, *Monahismul Românesc în anii 1948-1989. Mărturii ale românilor şi consideraţii privitoare la acestea*, Ed. Harisma, Bucureşti, 1994, în special capitolul II: „Precizări şi consideraţii privind mărturiile românilor despre situaţia statistică a Monahismului ortodox român din perioada regimului de dictatură ateist-comunistă din România (1948-1989 Decembrie)”, p. 46-63.

[54] Constantin Aioanei, Frusinica Moraru, art. cit., p. 94.

[55] *Ibidem*, p. 98.

în mânăstiri a unui număr destul de mare de călugări şi îndeosebi călugăriţe, sub vârsta de 30 de ani, deoarece în ultimii ani au funcţionat şcoli monahale (de 2 clase) în majoritatea mânăstirilor şi au fost absolvite de cea mai mare parte a călugărilor;

b) să rămână în mânăstiri călugăriţele şi călugării tineri, care au rude în cadrul acestora, bătrâni, cu infirmităţi grave sau inapţi de muncă, pentru a-i îngriji pe aceştia. Acest lucru ar da posibilitatea rămânerii în mânăstiri a încă unui număr de vieţuitori;

c) sub pretextul că desfiinţând unele mânăstiri, care în anii din urmă au fost vizitate de persoane din străinătate, s-ar crea în exterior o situaţie nefavorabilă regimului din ţara noastră, patriarhul susţine rămânerea lor în existenţă pe mai departe;

d) folosindu-se de faptul că unele călugăriţe care urmează să părăsească mânăstirile, sunt proprietare a unora din casele situate în incinta acestora, patriarhul le-a indicat să rămână mai departe în locuinţele lor.

e) Prin aceste interpretări, patriarhul încerca să inoculeze autorităţilor, faptul că aplicarea acestui decret trebuie făcută în timp, pentru a nu se crea „chipurile", tulburări, mai ales pentru că el considera această lege ca fiind fără nici o bază legală canonică – ceea ce era adevărat. El dorea rămânerea în funcţiune a cât mai multor mânăstiri şi încerca cu tot efortul să păstreze cât mai mulţi călugări în obştile lor.

„O dovadă în plus a atitudinii de rezistenţă manifestată de patriarhul Justinian Marina în aplicarea decretului 410/1959 o constituie şi tergiversarea nejustificată a ducerii decretului la îndeplinire în mănăstirile din Arhiepiscopia Bucureştiului, de care răspunde direct şi unde numărul elementelor plecate din viaţa călugărească este mult prea mic faţă de totalul călugărilor şi călugăriţelor care nu îndeplinesc condiţiunile"[56].

Opoziţia patriarhului reiese şi din faptul că Justinian îşi dorea să deţină şi mânăstiri cu tradiţie şi frumoase în care să se oglindească bogăţia spiritualităţii ortodoxe: „când în ţară nu va mai rămâne nici o mânăstire, atunci voi desfiinţa şi eu Ciorogârla şi Ghighiu. Aceste două mânăstiri trebuie să rămână în fiinţă. Trebuie să avem şi aici câteva mânăstiri frumoase, bine organizate, ca să am ce arăta şi eu străinilor, când ne vizitează ţara"[57].

Decretul 410 a reglementat şi situaţia cultului ortodox de stil vechi, al cărui statut de funcţionare nu era recunoscut şi admis în ţara noastră. Conducătorii

[56] Adrian Nicolae Petcu, „Documente privind atitudinea patriarhului Justinian faţă de aplicarea Decretului 410/1959", p. 334-335.

[57] George Enache, *Ortodoxie şi putere politică în România contemporană*, p. 107.

acestui cult nu au dorit să se supună decretului pentru că mânăstirile lor nu au fost construite de către stat, ci de către credincioşi – au motivat ei. Foarte mulţi stilişti au avut şi atitudini violente, însă au fost reprimate imediat[58].

Acest decret a reprezentat începutul noii prigoane declanşate împotriva mânăstirilor, în special, şi contra Bisericii, în general. Aceasta a durat între anii 1958-1960 şi corespunde „celui de-al doilea îngheţ" de după retragerea Armatei Sovietice (1956). Acest val de arestări căruia i-au căzut victime atât intelectualii şi studenţii, cât şi preoţii şi monahii a fost şi o demonstraţie făcută Rusiei de către Statul Român, arătând că liderii comunişti români nu au părăsit „vigilenţa revoluţionară" a comunismului universal[59].

Mânăstirile ortodoxe române au reprezentat în deceniul al şaselea al secolului XX, bastioane de cultură şi spiritualitate românească, devenind astfel un adversar statornic al autorităţilor comuniste, ceea ce explică motivul pentru care statul a depus atâtea eforturi pentru a suprima acest „opium al poporului român" care întuneca minţile multor cetăţeni „liberi" ai Republicii Populare Române.

**Concluzii**

Prevederile Decretului 410/1959 au reprezentat o lovitură grea pentru monahismul românesc, iar efectele lor s-au propagat în timp, privând Biserica Ortodoxă Română de o întreagă generaţie de părinţi duhovniceşti, lipsă care devine tot mai vizibilă pe măsură ce marii duhovnici s-au stins rând pe rând, dar nu înainte de a da mărturie despre suferinţele şi prigonirile îndurate ca urmare a aplicării Decretului sau a epurărilor sub pretextul simpatiilor legionare. Realizând un sumar arc peste timp, se poate observa existenţa unui curent antimonahal care rezidă latent în civilizaţia creştină, fie pentru că îl consideră anacronic şi o formă deviantă de vieţuire creştină care acaparează resursele umane şi economice în detrimentul statului, fie pentru că îi conştientizează forţa de a-i opune rezistenţă şi de a zădărnici desfăşurarea curentelor de „reînnoire" doctrinară şi culturală.

Activitatea patriarhului Justinian ne relevă o profundă preocupare pentru atingerea unui nivel de autonomie a vetrelor monahale prin accentuarea unei contribuţii economice substanţiale a obştii care reuşeşte să se întreţină singură, punând în aplicare aproape punctual planul mitropolitului Nifon Criveanu. La aceste măsuri s-a adăugat iniţierea unui proces de educare a personalului monahal, ur-

---

[58] Pentru mai multe detalii a se vedea: Pr. Lect. Dr. Radu Petre Mureşan, *Stilismul în România*, Agnos, Sibiu, 2012, în special capitolul al III-lea.

[59] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului roman*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 192.

mărindu-se formarea de oameni care să înţeleagă rolul pe care şi l-au asumat prin depunerea voturilor.

Amploarea planului de revigorare a vieţii monahale, precum şi ecourile provocate în societate de mişcarea „Rugul Aprins" sau de fenomenul Vladimireşti, au atras atenţia autorităţilor care au identificat o structura legionară în sânul Bisericii, care acţionează în special prin centrele monahale care asigură asistenţă mişcării de rezistenţă. Făcând uz de alte pretexte şi de numeroase intimidări, între care amintim şi arestarea loturilor „Rugul Aprins" şi „Viforâta", autorităţile au forţat Biserica Ortodoxă să accepte Decretul 410/1959.

Ţinând cont de un mai larg context politic şi cultural putem aprecia la justa valoare măsurile luate de patriarhul Justinian pentru dezvoltarea, respectiv salvarea monahismului de încorsetările create de regimul comunist.